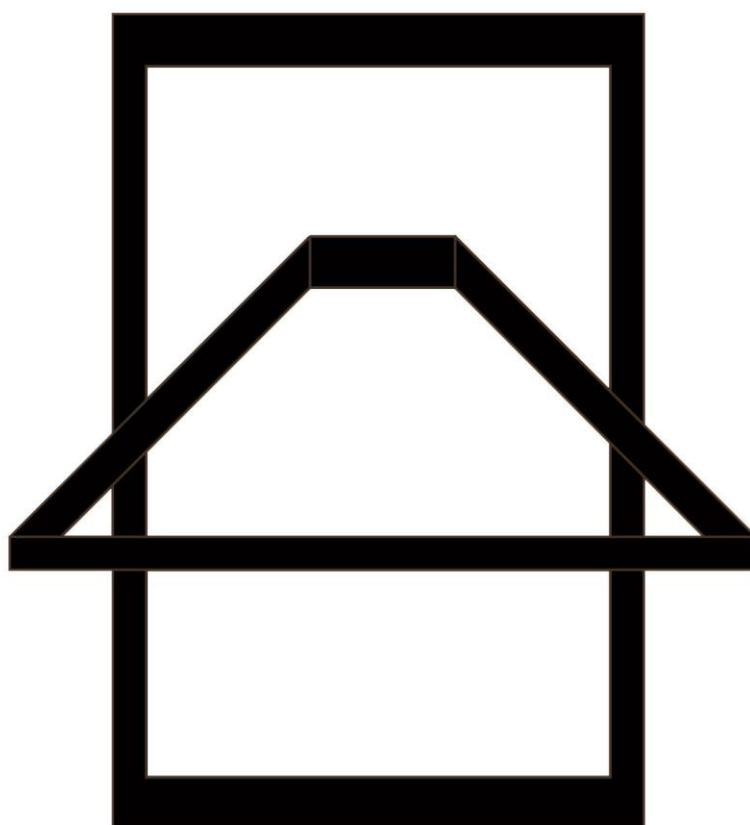

ÁTJÁRÁSOK ÁTHALLÁSOK

Az Eötvös Collegium Magyar műhelyének konferenciája

Budapest, 2014. november 7-8-9.

PROGRAM- ÉS ABSZTRAKTFÜZET

PROGRAM

november 7., péntek

- 8.45–9.00 megnyitó (Dr. Laczkó Krisztina, a Magyar műhely vezetője)
- 9.00–11.45 Nyelvtudomány szekció
- 11.45–12.45 ebédszünet
- 12.45–13.45 Szegedy-Maszák Mihály plenáris előadása: *Összművészet: kísértés vagy kudarc?*
- 13.45–14.00 vita, kávészünet
- 14.00–18.15 Irodalom és interpretáció szekció
- 19.00–20.00 *Hétfő este a Ménesi úton* kötetbemutató

november 8., szombat

- 9.00–12.10 Kultúra és medialitás szekció
- 12.10–13.00 ebédszünet
- 13.00–14.00 Karsai György plenáris előadása: *Műfaji határátlépések és színházi kultúrák közötti átjárások a görög és az indiai színházban*
- 14.00–14.15 vita, kávészünet
- 14.15–18.00 Színháztudomány szekció

november 9., vasárnap

- 9.00–12.15 A kultúra intézményei szekció
- 12.15–13.15 ebédszünet
- 13.15–17.30 Irodalom és elmélet szekció

RÉSZLETES PROGRAM ÉS AZ ELŐADÁSOK ÖSSZEFOGLALÓI

november 7., péntek

9.00–11.45 **NYELVTUDOMÁNY**, szekcióelnök: Prof. Dr. Ladányi Mária (ELTE BTK Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék, tanszékvezető egyetemi tanár)

9.00–9.30 **Hantó Réka** (ELTE BTK, EJC): Kognitív metaforaértelmezés Petőfi Sándor szerelmes verseiben

Az előadás Petőfi néhány kiválasztott szerelmes versében, mint a *Minek nevezzelek?* és *A virágnak megtiltani nem lehet...* soraiban előforduló metaforák újszerű elemzésére vállalkozik a kognitív metaforaelmélet eszközeit felhasználva.

A metafora az emberi gondolkodás és megismerés-megértés alapvető eszköze, amely az irodalmi nyelv világán túl át- meg átszövi mindennapi nyelvhasználatunkat. Lakoff és Johnson elméletében elsősorban a fogalmak, és nem ezek nyelvi megfelelőinek, a szavaknak a jellemző tulajdonsága. Ehhez kapcsolódik Langacker elgondolása, amely szerint a nyelv nem tükrözi, hanem újrakonstruálja a világ dolgait, amelynek során alapvető jelentőségű a prototípushatás. Az ember környezete megismerésekor azok jelenségeit kategóriákba rendezi különböző szükséges és elégséges, az embertől független, a priori feltételek szerint. Az elemzés az említett szerzők alapján a versekben lévő metaforákat a kognitív funkció, a konvencionális és a specifikusság szempontjából osztályozza. A kognitív funkció szerint elkülönít szerkezeti, ontológiai és orientációs metaforákat, a konvencionális alapján megkülönböztet konvencionálisnak mondható és kevésbé konvencionális, a specifikusság alapján pedig specifikus, illetve generikus metaforákat. Jellemzi továbbá a költő által alkalmazott forrás- és céltartományok között meglévő leképezési viszonyokat, és rávilágít ezek motivációira, rendszerére. Mindezek mellett az előadás kitér a Petőfi költészetében érzékelhető alany-szobjektum viszonyok kérdésére is (a megszólaló, a cselekvő személye, ki áll a figyelem középpontjában, trajektor-landmark viszonyok stb.)

9.30–10.00 **Liszkai Dalma** (ELTE BTK): A koreai verbális és nem verbális kommunikációs technikák

Aki már kapcsolatba került külföldiekkel, tapasztalhatta, hogy különböző kultúrákból érkező emberek más-más, néha érthetetlen vagy ismeretlen, esetleg sértő kommunikációs technikákat alkalmaznak. Nincs ez másképp a koreai emberekkel sem: számos nyelvi és nem nyelvi elem található a koreai kultúrában, mely gyökeresen eltér az európaiktól.

A koreai nyelv egyike a világ azon nyelveinek, melyekben a tisztelet kifejezése számos módon lehetséges. Nem csupán az igék ragozása, de bizonyos szavak, illetve morféimák különböző formái is kifejezhetnek tiszteletet. A tiszteletiségen kívül a koreai nyelv egyéb, szintén verbális tényezői is eltérnek az európai nyelvekben, kultúrákban használatos nyelvi elemektől. Ilyen például bizonyos szavak, kifejezések gyakori vagy kevésbé gyakori használata, vagy a sokak által emlegetett, ázsiai nyelvekre jellemző „homályos” közlések.

A verbális illetve a nonverbális jelek átmenetét képező szupraszegmentális elemek mellett egy koreai, illetve egy európai kultúrából érkező ember kommunikációjában félreértés forrásai lehetnek a nem verbális jelek is. Idegen

nyelvekkel való ismerkedésünk során a verbális elemeket ugyan többé-kevésbé elsajátítjuk, de a fellebb említett nonverbális jeleket csak a kultúra mélyebb tanulmányozása során érthetjük meg.

Előadásomban különféle példákkal illusztrálva szeretnék betekintést nyújtani a koreai nyelv verbális és nem verbális kommunikációs technikáiba, ezzel elősegítve a koreai emberek kommunikációjának megértését. Bízom benne, hogy előadásom után, amennyiben a hallgatóság valamely tagja kapcsolatba kerül koreai emberekkel, a koreai nyelv ismerete nélkül is megérti beszélgetőpartnere viselkedését, valamint elfogadja a kulturális különbségekből adódó ellentéteket is.

10.00–10.30 **Szabó Gergely** (ELTE BTK, EJC): „Nem akarok csúnya szavakat használni...” – Átjárás nyelvi ideológia és nyelvi tevékenység között

Az elmúlt évtizedben a magyar szociolingvisztikai kutatások egyik kedvelt témája a nyelvi ideológiák kérdése lett. Maga a terminus többféleképpen is értelmezhető, jelen előadás olyan nyelvvel kapcsolatos elképzelésekre alkalmazza, melyeknek hatásuk van a nyelvhasználatra, befolyásolják az emberek nyelvi viselkedését és mások megítélését a beszédük alapján. A nyelvi ideológiák háttérben sokszor valamilyen társadalmi-politikai elgondolás vagy filozófiai eszmerendszer áll, így beszélhetünk beágyazott, kevésbé beágyazott, illetve beágyazatlan nyelvi ideológiákról. Ezzel összefüggésben a nyelvi ideológiák a közösségek kultúrájába és normarendszerébe is beépülnek, meghatározzák a nyelvről való gondolkodást. Előadásom első felében egy elméleti bevezetőt követően a nyelvi ideológiák kutatásának jelentőségéről, kérdéseiről, a módszertanának nehézségeiről és magának a szemléletmódnak általános felvetéseiről fogok beszélni.

Előadásom második felében az aktuális kutatásom eddigi részeredményeit fogom ismertetni. Ez a vizsgálat az obszcenitások, káromkodások mögötti nyelvi ideológiák kérdésével foglalkozik. A jelenségkör ilyen elméleti kiindulópontból való megközelítése újszerű, pedig a nyelvhelyességgel kapcsolatos ideológiák megértésének előfeltétele, hogy a nyelvi elemek minél szélesebb körében vizsgáljuk meg a metanyelvi reflexiókat és az implicit értékeléseket. A kutatás mintája három eltérő szociokulturális tényezővel rendelkező gyakorlatközösség volt, melyeknek tagjai fiatal felnőttek. A vizsgálat első része kérdőíves felmérés volt, második pedig csoportos interjú. A fő kérdésfelvetések, hogy milyen szituációkban tekintik az adatközlők megengedettnek az obszcén szóhasználatot, erre kizárólagos tiltás érvényes-e, milyen nyelvi ideológiák határozzák meg a káromkodások kérdéskörét, és hogyan viszonyulnak a nyelvi normákhoz a megkérdezettek.

10.30–10.45 *kávészünet*

10.45–11.15 **Viola Beáta** (ELTE BTK): A nyelv a marketing szolgálatában – A cikkszerű reklámok vizsgálata

A reklámok olyannyira a mindennapi élet részévé váltak, hogy megtanulták mechanikusan kizárni őket. A marketingszakemberek a reklámkerülő elérése érdekében mindig újabb és újabb reklámfogásokhoz folyamodnak. A hirdetéseket felváltották a szórakoztató, illetve a rejtőző reklámok, e kettő tipikus ötvözete az általam „cikkszerű reklám”-nak nevezett forma. Ezek olyan reklámok, amelyek a nyomtatott sajtóban jelennek meg, cikkeknek álcázva: az újság többi cikkéhez hasonló tipográfiával és narratív struktúrával.

A sajtóreklámok nyelvészeti szempontú vizsgálata kevésbé kutatott terület, az ezzel foglalkozó csekély mennyiségű, idegen nyelvű szakirodalom is idejétmúltnak mondható. Főként a hirdetések szövegével foglalkoznak, amelyek teljesen más nyelvi manipulációs stratégiákat alkalmaznak. Kutatásomban azt vizsgálom, milyen nyelvi eszközök segítik a manipulációt a cikkszerű reklámokban. Mivel túlnyomó többségük narrációra (marketingben divatos szóval: a story-tellingre) épül, nagy hangsúlyt fektetek a narratív struktúrák elemzésére. A korpuszelemzés során kitérek a reklámok nem verbális manipulációs eszközeire, így a színek, tipográfia, szöveg-kép viszony hatására. Ezekre a reklámokra jellemzőek az elmosódó határok a PR és a marketing, a szponzorált és szerkesztői tartalom, az etika és etikátlanság között, ezért fontosnak tartom ebből a szempontból is megvizsgálni a reklámanyagot.

A vizsgált korpuszt a két legismertebb hazai bulvárlap egy-egy teljes évfolyamának reklámanyaga képezi. Olyan reklámokat gyűjtöttem, amelyek legalább ötmondatnyi összefüggő szöveget tartalmaznak.

Céлом, hogy a kutatásom rávilágítson a nyelv szokványos, eddig azonban még nem vizsgált aspektusára, emellett a tudatosabb reklámbefogadást is elősegítse.

11.15–11.45 **Fazekas Boglárka** (ELTE BTK, EJC): Az internetes rajongói közösségek nyelvhasználata: Rajongói szókincs a Tumblr-ön

Az elmúlt húsz évben a rajongói közösségek elárasztották a világhálót. Az internet lehetővé tette, hogy szélesebb körökben terjeszthessék alkotásaikat (melyek azelőtt rajongói magazinokban jelentek meg, amelyeket postai úton vagy a találkozókön terjesztettek), valamint azt is, hogy kitágítsák a határaikat. Hiszen a virtuális közösségekbe azok is beléphettek, akik a személyes találkozókön az esetleges nagy távolságok miatt nem tudtak részt venni. Ennek köszönhetően számtalan nemzetközi közösség létezik, amelyhez a világ minden tájáról csatlakozhatnak rajongók, hogy együtt imádjanak egy adott könyvet, színészt vagy televíziós sorozatot. Emellett a rajongók folyamatosan értelmezik és újraértelmezik az úgynevezett alapszöveget (amely lehet egy könyv, film, sorozat, stb.), s ezekből az értelmezésekből egy saját kulturális identitást építenek fel. Ehhez hozzátartozik egy, a rajongói szubkultúrára jellemző szóképlet is, amelyet egy Star Trek-rajongó ugyanúgy megérthet és használhat, mint az, aki inkább a Downton Abbey című sorozatot részesíti előnyben. Mivel ezek nemzetközi közösségek, a tagok általában angolul kommunikálnak egymással, így az angol lett a rajongói szleng bázisnyelve.

Előadásomban szeretnék egy rövid áttekintést adni ennek a szóképletnek a leggyakrabban használt elemeiről a Tumblr webes felületen található személyes rajongói blogok bejegyzéseiből gyűjtött példák segítségével. Azért erre a felületre esett a választásom a rajongói fórumokkal szemben, mert ez egy nyitottabb közösség, és mivel az adott blog tulajdonosa nem csak egy dologért rajong, hangsúlyosabb a vizsgált szavak, kifejezések univerzalitása. A vizsgált blogok nyelve angol, azonban szerkesztőjük nem minden esetben angol anyanyelvű.

Az áttekintést követően pedig szeretném bemutatni, hogyan jelennek meg a vizsgált szavak és kifejezések magyar Tumblr-felhasználók személyes rajongói blogjain. Használják-e ezeket a szavakat? Ha igen, milyen formában? Módosul-e az alakjuk, jelentésük, funkciójuk az angolhoz képest? A célom betekintést engedni a rajongók világába, illetve árnyalni a róluk alkotott képet. A rendelkezésre álló idő rövidsége miatt azonban a rajongói közösségek szociális aspektusaival, illetve a különböző rajongói értelmezések elemzésével ez a kutatás nem foglalkozik.

11.45–12.45 *ebédszünet*

12.45–13.45 **Prof. Dr. Szegedy-Maszák Mihály:** Összművészet: kísértés vagy kudarc? (plenáris előadás)

14.00–18.15 **IRODALOM ÉS INTERPRETÁCIÓ,** szekcióelnök: Dr. Fráter Zoltán (ELTE BTK Modern Magyar Irodalomtörténeti Tanszék, egyetemi docens)

14.00–14.30 **Balga Nóra** (ELTE BTK, EJC): Madách Imre: *Mózes*

A bibliai történetek, karakterek és helyszínek jelentős szerepet játszottak Madách Imre életművében. Az író fő műveként számon tartott drámai költeményében, *Az ember tragédiájában* négy bibliai ihletésű színnel találkozunk. Az első három színben a szerző a bibliai teremtetéstörténetet használja kezdőképként, a híres zárószínen megjelenő alakok pedig az Úr, Lucifer, Ádám és Éva.

Madách Imre *Mózes* című drámája teljes egészében a bibliai történetre épül. A cselekmény fő vonalának Mózes II., IV. és V. könyve szolgáltatott alapot.

Megítélésem szerint a *Mózes* (*Az ember tragédiájához* hasonlóan) hiba volna (és hiba volt a saját korában) a klasszikus drámai szabályok szerint kategorizálni. A mű valóban könyvdrámának íródott, azonban nem a szó pejoratív értelmében, ahogy azt a kortárs kritikák tartották. Madách Imre ezen drámája is komoly filozófiai kérdéseket boncolgat, amelyek mind a XIX. században, mind pedig a XX. században releváns kérdésnek számítottak. 1966-ban Keresztury Dezső átírásával megtörtént a szöveg restaurációja. Nem tartom véletlennek, hogy az 1956-os események tíz éves évfordulóján a veszprémi színház éppen a *Mózes* restaurálását tűzte ki céljául. Az 1957-es előadáson Sinkovits Imre játszotta a főszerepet, a Sinkovits-Mózes pedig azt hirdette, hogy valóban lehet olyan nagy az elnyomás, hogy az embernek fel kell emelnie a fejét, és meg kell próbálnia a szabadulást. Ahol Madách azt írta: *zsidók, ő azt mondta: népem*. Ami pedig a költőnél *Izrael*, az a színésznél *hazám*.

Előadásomban arra a kérdésre próbálok bizonyítékot szerezni, hogy a korabeli és számos későbbi kritikával szemben a *Mózes* valóban jelentős mű, amely az emberi lét örök igazságait és örökös problémáit boncolgatja *Az ember tragédiájához* hasonlóan.

14.30–15.00 **Schultz Adrienn** (ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola): Hiba/lehetőségek Szini Gyula novelláiban

Az előző századforduló kisprózaírodalmát rendkívül *zavarbaejtő* műfaji, stílári és formai sokféleség jellemzi. E szövegek nyelve, megszólalásmódja a történeti paradigmák átmenetiségével jellemezhető: az affirmatívától az (ön)ironikus beszéd, a metonimikustól a metaforikus történetmondás felé mutatnak. A szövegalkító jellemzők a maguk ingatag, változékony és szerteágazó létmódjukkal a jelentésteremtés bizonytalanságát és a befogadás-tapasztalat inkongruenciáját hozzák létre. E különös többszólamúság, a beszédmodok (néhol ellentmondásos) találkozása figyelhető meg Szini Gyula novellisztikájában, ahol legfőképp a zárlatok fordulataiban érzékelhető a különböző megszólalások *elkülönböztetése*.

Jelen vizsgálat – Szini Gyula egyes novelláit tárgyalva – a szövegek jellemzőit nem pusztán a szakirodalomban gyakran hangsúlyozott szimbolista-szeccessziós stílizálás eljárásmódja vagy a vitatható „lírizált

novella” fogalma segítségével kísérli meg értelmezni. A korai modernitás történeti periódusához rendelhető esztétikai-kritikai elvárásrendre, ennek nyomán a recepciótörténetben és a kanonizációban kirajzolódó ellentétre, a „jól formáltság” és „formai rontottság” viszonyára összpontosít. E manapság egyre nagyobb teret nyerő megközelítés révén ugyanis a hagyományos irányzati-stiláris szempontú felvetésekhez képest talán árnyaltabban láthatóvá, kitapinthatóbbá válnak a korszak novelláinak egymástól elkülönülő típusai, historikus távlati és kialakult vonásai, mivel a formaeszmények bizonyos megsértése az irodalom önmagát újratemtő poétikai rendszerét teheti felismerhetőbbé, majd a hagyományozódás (hatástörténet) egy későbbi szakaszán újra-felismerhetővé. Kérdés tehát, hogy a korszakváltásból, a fordulat átmeneti jellegéből a megszólalás határhelyzetéből adódóan a kánonból kiszorulást előidéző szövegromlásként, avagy később helyenként „visszaigazolt”, olykor a (poszt)modernitás felé mutató és onnan újraolvasható jelenséggént értékeljük-e a szövegekben artikulálódó beszédmodok ellentmondásait, stílustörő kettősségeit. Ez utóbbi eset megengedi ugyanis a szövegeknek a saját megszólaláshoz való önkritikus, önironikus olvasásának a lehetőségét.

15.00–15.30 **Róth Judit** (ELTE BTK, EJC): Az átírás és átszerkesztés szerepe Kosztolányi *A szegény kisgyermek panasza*i című kötetében

Előadásommal a kritikai kiadások mentén kialakuló tudományos párbeszédbe igyekszem bekapcsolódni: kutatásom a 2014 áprilisában megjelent kritikai kiadáson alapul – az átírás, átszerkesztés; szövegváltozatok és szövegelméletek kérdéskörével foglalkozom *A szegény kisgyermek panasza*i című kötetnek a középpontba állításával.

Kutatásomnak három fő iránya van. Egyrészt *A szegény kisgyermek panasza*i-ban az átírások következtében keletkező szövegváltozatok egymáshoz való viszonyával foglalkozom; másrészt azt vizsgálom meg, hogy az 1923-ig tartó újrakiadásokban a kötet bővülése hogyan hatott a kötetkompozícióra. Harmadrészt konkrét szövegeken szemléltetem, hogy a költő megelőző, 1907-es *Négy fal között* című kötetében megjelent művei, illetve korai, kiadatlan versei között találhatunk olyan lírai alkotásokat, amelyek stilisztikai-motivikus jegyek alapján *A szegény kisgyermek panasza*i megfelelő verseinek előzményeinek tekinthetők.

Néhány jellemző példán, szövegközpontú vizsgálattal – a szakirodalomra is reflektálva – mutatom be a kötetben belüli átírásokból, és a kötetek közötti újraírásokból levonható tendenciákat.

15.30–16.00 **Szilvási Viktória** (ELTE BTK, EJC): Megkésett kód: Joyce *Ulysses*-ének Próteusz-fejezete mint az *Ifjúkori önarckép* vége

Stephen Dedalus, az *Ifjúkori önarckép* főhőse, „tárgya”, és – vagy Stephen Dedalus, az *Ulysses* egyik főszereplője? Hogy az a Stephen, akit az *Önarckép*-ben megismertünk, ugyanaz-e, mint aki később az *Ulysses*-ben összetalálkozik Leopold Bloommal, ma már nem aktuális kérdés a beláthatatlan Joyce-szakirodalomban. Mégis, megkérdőjelezhetetlen tény, hogy Stephen karaktere, ahogy Joyce stílusa, elbeszélés-technikája is, bizonyos változásokon ment keresztül a két regény írása között.

Dolgozatomban egy olyan lehetséges olvasatot ajánlok, amely szerint az *Ulysses* első három fejezete, az úgynevezett *Telemachia* voltaképpen az *Ifjúkori önarckép* végének, megkésett kódjának tekinthető. Az *Ulysses* Stephen fejezeteivel kezdődik, több szempontból is koherenciát teremtve Joyce előző regényével, az *Önarcképpel*, azonban Joyce három fejezet után elhagyja addigi fő karakterét (némi fenntartással, de mondhatjuk: alter-egóját), és új szereplőt vezet be a negyedik fejezettől: azt a Leopold Bloomot, akit később, még ma is, a regény főhősének

tekintünk. Bár Stephen és Bloom útjai végül többször is keresztezik egymást a történetben, Stephen tudatához a *Próteusz*-fejezetben olvasottak után nem kerülünk közelebb.

Érvelésemben az *Ulysses* egyes prózapoétikai problémáit igyekszem megvilágítani: a szerkezeti kérdéseket és a narrációban bekövetkezett változásokat az *Önarckép* és a Bloomot követő fejezetek között, valamint egy műfaji nehézséget, a drámai műnem beszívargását a prózai műbe, mely egy későbbi fejezet mellett a *Próteusz*-ban is látványos.

Hogy a *Próteusz* valóban az *Ifjúkori önarckép* végét jelenti-e, vagy már egy új mű „első felvonásának” vége? Dolgozatom csupán egy lehetséges olvasatot kínál arra, miszerint a *Próteusz*-fejezet – bár csak az *Ulysses*-t tekintve is kulcsfontosságú szereppel bír –, talán még jelentősebb az *Önarckép* felől olvasva, hiszen egy utolsó próbálkozást követően, a metamorfózisok fejezetének végeztével Joyce új karaktert és így tudatot állít a tudatfolyam-elbeszélés középpontjába.

16.00–16.15 *kávészünet*

16.15–16.45 **Kosztrabszky Réka** (PPKE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola): A mítosz szerepe Szabó Magda *A Danaida* című művében

Szabó Magda *A Danaida* című művének kapcsán releváns megközelítési mód lehet a mítosz és regény kapcsolatának vizsgálata, melyet már a mitológiai pretextust megidéző cím is implikál. A regény az 1925 és 1960 közötti időszakban játszódik, ezért felmerülhet a kérdés, hogy hogyan kapcsolódik össze a huszadik századi Magyarországon élő főhősnő története a mitológiai Danaidák sorsával. Modern környezetben játszódó műről van-e szó, amely egy specifikus mítoszt analogikus módon használ fel, vagy egy olyan modern regényről, amely egyes szakaszaiban utal a mítoszra? És vajon a mítosz csak a párhuzamok révén játszik szerepet a mű poétikájában, vagy valamilyen jellegzetes mítoszi technika alkalmazása is tetten érhető benne?

A kérdés megválaszolásához mindenekelőtt tisztáznom kell, mit is értek a mítosz fogalma alatt, továbbá meg kell határoznom a mítoszok általános, narratíva és grammatika szintjén megjelenő ismérveit. Ezt követően azt kell megválaszolnom, hogy vajon miért fordultak a 20. századi írók a mítoszokhoz, illetve milyen módon, milyen törekvést szem előtt tartva emelték be azokat az alkotásaikba.

Ezek az alapok közelebbi vizsgálat alá kerül Szabó Magda regénye, melynek során – a pretextus rövid áttekintését követően – az alkotás és a mitológiai történet közti kapcsolat egy lehetséges olvasatát szeretném ismertetni, illetve arra keresem a választ, hogy milyen egyéb mitologizáló eljárások mutathatók ki a műben, s azok milyen módon strukturálják, illetve határozzák meg a regény poétikáját.

16.45–17.15 **Ádám Zsófia** (ELTE BTK, EJC): A kimondhatatlan kimondása – Kertész Imre: *Az angol lobogó*

Kertész Imre írói munkáját sokan úgy aposztrofálják, mint a kimondhatatlan kimondására tett kísérletet. Bár a 20. század két egymást követő diktatúrája és annak minden rémtette kollektív traumaként fogható fel, minthogy nem mindenki számára közvetlen tapasztalat, közvetítést, vagyis médiumot igényel. S amennyiben ez a médium a művészet, rögtön számos problémával találjuk szembe magunkat. Az irodalmi alkotás nyelvi természetéből adódóan olyan kérdések merülnek fel, mint hogy elmondhatóak-e egyáltalán ezek a traumák, hogy elégségesek-e hozzá nyelvi

eszközeink vagy, hogy milyen következményekkel jár a téma irodalmi keretek közé emelése. Kertész Imre nagysága egyebek mellett abban áll, hogy ezeket a problémákat felismeri, s erre reflektál elbeszéléseiben, többek között az általam elemzett *Az angol lobogó* című novellájában is.

Előadásomban tehát *Az angol lobogó* című novellának egy lehetséges elemzését kívánom adni, olyan nyelvfilozófiai fogalmak segítségével, melyek tézisem szerint közelebb visznek a mű mélyebb értelmének feltáráshoz, az elbeszélés kudarcához és annak okaihoz. A nyelvfilozófiai alapot mindehhez Ludwig Wittgenstein korai műve, a *Logikai-filozófiai értekezés* szolgáltatja számomra. Állításom szerint az ő *kimondhatatlanságról* tett megállapításai mentén érthető meg, milyen alapvető problémákkal kell megküzdenie *Az angol lobogó* elbeszélőjének, mikor saját életét és egyben az őt körülvevő diktatúra természetét próbálja leírni. Ennek érdekében először rekonstruálom Wittgenstein gondolatmenetét az általam központba állított *kimondhatatlan* fogalmáról, majd ezek alapján értelmezem a novellát. Végezetül szeretnék rövid kitekintést nyújtani egy tágabb perspektívára, és néhány megállapítást tenni arra vonatkozóan, milyen konzekvenciákkal jár ez az irodalomra, különös tekintettel az olyan úgynevezett tanúságtevő irodalomra, amilyenek Kertész prózáját is tartani szokás.

17.15–17.45 **Szemes Botond** (ELTE BTK, EJC): „Az érthetővé tehető labirintus” – Ottlik Géza *Buda* című műve önmetaforái nyomán

Érdekes folyamat figyelhető meg Ottlik Géza posztumusz megjelent regénye, a *Buda* recepciójának kapcsán a megjelenéstől eltelt eddigi huszonegy évben. A kezdetben elmarasztaló kritika máig tartó szólama mellett az utóbbi időben megjelent a mű jelentőségének felülvizsgálata iránti igény, ezzel egyszerre szerepének életműbeli hangsúlyozása is. Ilyen megfigyelés lehet, hogy míg többen az *Iskolához* képest marasztalták el az annak folytatásaként értelmezett *Budát*, addig kimutatható a *Buda* hatása az *Iskola* újabb recepciójának történetében is, vagyis a két mű közötti viszony korántsem egyirányú.

Előadásomban a fent említett a hatástörténeti megfigyelésekre is támaszkodva a regény önálló értelmezésére teszek kísérletet az elmúlt időszak újraolvasási folyamatába illeszkedve. Az elemzés vezérfonalát a regényben fellelhető önmetaforák feltárása, azok értelmezése és egymásra hatása adja. Ennek megfelelően beszélnék a *városként* elgondolt szöveg poétikájáról, az ezt árnyaló *labirintus*, valamint az ezekkel szembeállítható *színes gubanc* és *kártyavár* metaforáról, illetve kitérnék az ezeket esetlegesen egységbe foglaló *szöveg* fogalmára is. Érdekes megfigyelni, hogy a regény ezen kifejezései nem csak a mű megértését segítik elő, hanem a *Budáról* (illetve a fent említett módon az életmű egyéb elemeiről is) szóló diskurzusokban is szüntelen megtalálhatóak, ám gyakran reflektálatlanul.

A regény önmetaforáin keresztül igyekszem bemutatni legfőbb állításomat: míg a műben egy motivikusan és gondolatilag is nagyon összetett és komplex rendszer épül fel, aminek alaptételei egyszerűnek tűnő kijelentésre redukálhatóak; addig ezen kijelentések (ha kevésbé explicit) tagadásai is kiolvashatóak a regényből, sőt azonos érvénnyel hatnak a szöveg világában.

17.45–18.15 **Branczeiz Anna** (PTE BTK): Átjárások költészet és képzőművészet között – Szélgjegyzetek Lator László *Szürke műterem* című versének margójára

Lator László költészetével eddig viszonylag kevesen foglalkoztak (többnyire csak kritikák születtek köteteiről), az egyes versek részletes elemzésére pedig egyáltalán nem került sor, viszont az ilyen interpretációk is érdekesek lennének a Lator-kutatás szempontjából, tovább árnyalnák a költőről alkotott képünket. Releváns és alig tárgyalt kérdés az is, hogy a Lator milyen pontokon kapcsolódik más költőkhöz, ezért előadásom nem merül ki abban, hogy

csak Lator költészetével, verseivel foglalkozom. Lator és a többi költő viszonya költészet és képzőművészet kapcsolatának témakörében könnyen megragadható más festészeti vagy egyéb képzőművészeti ihletettséggű verseken keresztül. A magyar költészetben ugyanis komoly hagyománya van vers és különböző képzőművészeti ágak egymásra hatásának.

Ahogy arra Bedecs László *A tér, a tárgyak* című kötetéről írott kritikájában rámutat, Lator több korszakos költő, pályája hat évtizeden át ível, így nehéz meghatározni, kiket is sorolhatunk Lator kortársai közé. Előadásomban azonban mégis kísérletet teszek egy ilyen besorolásra és többek között Nemes Nagy Ágnes, Szabó Lőrinc, Tandori Dezső, valamint Weöres Sándor életműéből hozok példákat vers és képzőművészet kapcsolatára.

Előadásom második felében a *Szürke műterem* című verset veszem górcső alá. Megvizsgálom helyét a Lator-életműben (elsősorban *A tér, a tárgyak* kötetben), majd részletesen elemzem a művet. Már a vers címe, különösen az alcíme (*Váli Dezső képe*), de a szövegben megjelenő konkrét, a festményre történő utalások is felidéznek Váli Dezső azonos című alkotását. Érdekes viszony alakul ki a két mű között: a vers nem pusztán megidézi, „redukálja”, hanem ars poeticába forgatja át a festményt, ahogy az maga is egy ars poetica. Előadásomban főképp Kibédi Varga Áron *Bildgedicht* fogalmát használom, utalok más irodalmakra is, de inkább festmény és vers szorosabb „olvasatát” adom.

19.00–20.00 *Hétfő este a Ménesi úton* könyvbemutató

november 8., szombat

9.00–12.10 **KULTÚRA ÉS MEDIALITÁS**, szekcióelnök: Dr. Seregi Tamás (ELTE BTK Esztétika Tanszék, adjunktus)

9.00–9.30 **Gáncsos Kármén** (SZTE Irodalomtudományi Doktori Iskola): A fénykép ontológiájának elbizonytalanodása a fotóvalóságban

„Belehazudom a képbe a valótlan, hogy valósággá váljon”

/Borsi Flóra, Photoshop művész/

Erik Johansson svéd fotográfus, retusőr és Photoshop művész *fotóvalóságnak* [fotoreality] nevezi a valóságnak azt az alternatíváját, amelyet nem lehet egyetlen, homogén fotografikus egységben megragadni, mégis úgy tűnik, mintha hagyományos, analóg módon is le lehetett volna fényképezni. A valószerűségében rendkívül meggyőző(nek látszó) fotóvalóság „rögzítése”, pontosabban létrehozása, nem a reális, létező világ megjelenítéséről, láttatásáról szól, hanem egy olyan látvány mesterséges megalkotásáról, amely annyira realiztikusnak *tűnik*, hogy akár valóság(os) is *lehetne*, miközben mindennemű referenciális kapcsolatot nélkülöz a valósággal. A XXI. században mélyen és sokrétűen átszövik a mindennapos képtapasztalatot a fotóvalóság képei, melyek lerombolják a világra és a valóságra vonatkozó tudásunk legszilárdabb pilléreit, kiforgatják a tér és az idő rendszereivel, valamint az emberi test működésével kapcsolatos foglmainkat. A fotóvalóság korában a képi manipulációk már egyáltalán nem vagy csak alig

észrevehetően jelöltek, mindez pedig alapjaiban teszi bizonytalanná a kép ontológiáját, miközben arra is rákérdez, hogy létezik-e még az a (bazini értelemben vett) fotográfiai objektivitás, amely az elhíhetőség erejével ruházhatja fel a valóság bármely képi reprezentációját.

Borsi Flóra, a fiatal, tehetséges és roppant provokatív magyar Photoshop művész a saját testét teszi a digitális képmanipulációk tárgyává, s ezzel nem csak azt mondja ki, hogy emberi test képe többé már nem (csak) a létezést igazoló „ujjlenyomat”, hanem azt is, hogy folyamatos újraértelmezhetősége révén kapocs és átjáró lehet a múlt és a jelen, a fikció és a valóság, a magas- és a tömegkultúra között. Előadásomban Borsi Flóra digitális technikai eszközökkel és technológiai eljárásokkal manipulált fotóit elemzem, választ keresve arra a kérdésre, hogy hogyan törí át a korábban áttörhetetlennek hitt határokat és milyen társadalom-, kultúra- és művészetkritikai funkciókat tölt be a fénykép ontológiájának elbizonytalanítása a fotóvalóság korában.

9.30–10.00 **Mohay Borbála:** Leírások az Orczy-kertről a 18-19. század fordulóján

Báró Orczy Lőrinc fia, László 1794-ben kezdte építeni hatalmas kertjét Pest melletti birtokán. A kert korabeli kinézetét rekonstruálandó a kertépítészeti, tájépítészeti szakirodalom többnyire Bernhard Petri kerttervező mester 1797-es leírására épít. A pesti lakosok számára is megnyitott, természetes stílusban épült kert jellemzőit azonban nemcsak a kertészeti ismeretekkel rendelkező Petri vetette papírra, hanem a város nevezetességeit egy utazó nézőpontjából szemlélő, és a látottakat levélszerűen összefoglaló Johann Tobold is (1803). Vajon melyek a különbségek és a hasonlóságok a két az eltérő céllal, eltérő közönség számára készült leírás között? Milyen kapcsolatban állhatnak ezek a – kertben sétáló szemszögéből íródott – szövegek az egykori valósággal? Mindkét jellemzésben megtalálhatjuk a kert részeinek, például az árnyasabb és világosabb területeknek, a kanyargós utaknak, a tónak, a pataknak, a hidaknak és a dombnak a leírását; de akadnak olyan kertelemek is, amiket csak az egyik ismertetés tartalmaz. Ugyanakkor, míg Petri nagy hangsúlyt fektet az egyes helyek hangulatára, a szemlélő érzelmeire, addig Tobold inkább praktikus információkkal látja el az olvasót az útvonalak, pihenőhelyek hollétére és a társasági életre vonatkozóan. A kert esztétikai értékeit, a természethez való hasonlóság nyomait és a dombtetőről elének tárulkozó látványt – a kor elterjedt eszméivel összhangban – mindkét szerző hasonlóan részletezi és méltatja. A két szöveg közötti eltérések és egyezések híven tükrözik az angolkert kettős – eszmei-elvi és praktikus-reprezentatív – rendeltetését, valamint rávilágítanak arra, hogy a kortárs befogadás és értelmezés tanulmányozása legalább annyira lényeges a kert szempontjából, mint a tervezői szándéké. Következtetéseinket további írott és képi források bevonása, valamint az építető főúr szerepének vizsgálata még tovább árnyalhatja.

10.00–10.30 **Major Ágnes** (ME Irodalomtudományi Doktori Iskola): Lelkiismeret nélkül(?) – A pszichoanalitikus értelmezés lehetősége Csáth Géza *Anyagyilkosság* című novellájában és Szász János *Witman fiúk* című filmjében

A lelkiismeret (Gewissen) kialakulása a freudi pszichoanalitikus felfogás szerint a felettes énhez, azaz az Über-Ich-hez köthető. A második topográfiai modellben ismertetett felettes én-instancia, melynek legfőbb jellemzője, hogy ítélkezik és bírál, a szülői követelmények és tilalmak következtében kialakuló viselkedési szabályok elsajátítása során fejlődik ki. A lelkiismeret meglétének feltétele tehát a felettes én. Következésképpen, ha a felettes én az egyénben bizonyos külső okok miatt nem alakult ki, akkor az egyénnek lelkiismerete sem lehet.

Csáth Géza egyik legismertebb novellája, az *Anyagyilkosság* narratív struktúrája tökéletesen visszavezethető a freudi elméletre, hiszen – ahogyan rögtön az első mondatból kiderül – a főszereplő testvérpár apja korán meghalt,

anyjuk közömbös viselkedése pedig a felettes én megfelelő kialakulásának esélyt sem ad. Hiányzik tehát életükből a legfőbb tekintélyt betöltő személy, így az erkölcsi normák elsajátítása is kimarad lélektani fejlődésükből.

Előadásomban azt a problémát járom körül, hogy a novellában, illetve az irodalmi mű filmes adaptációjában, a Szász János rendezte *Witman fiúk*ban hogyan jelenik meg az apa, illetve a szülői törődés és nevelés hiánya, szerepet kap-e egyáltalán valamiféle nevelő szándék a gyilkos testvérpár életében. Megvizsgálom továbbá, a két alkotás történetvezetési stratégiái, dramaturgiai/narratív eljárásai mennyiben támasztják alá azt a hipotézist, hogy a Witman fiúk lelkiismeret nélküliek. Az elemzés során összehasonlító módszerrel kívánom bemutatni a két mű közötti egyezéseket és különbségeket, ezzel is rávilágítva többek között arra, hogy a novella egyes részleteinek a filmben való megjelenítésének kihagyásával a rendező némileg elszakadt attól a lehetőségtől, hogy adaptációjának egyes jelenetei a freudi lélektanra visszavezethetők legyenek.

10.30–10.40 *kávészünet*

10.40–11.10 **Áfra János** (DE Irodalomtudományi Doktori Iskola): Képpé lett szövegek

A kortárs magyar képzőművészetben tendenciának látszik, hogy különféle szöveges – gyakran olvasással aktivizálódó – tartalmak lépnek a tiszta képiség helyére, illetve újfajta interferenciák képződnek meg kép és szöveg hagyományos kapcsolatában, a kortárs képzőművészeti munkák jelentős része pedig gyakorlatilag kizárólag szöveges formában létezik. A problémakör vizsgálatához, a különféle kép-szöveg relációk megértéséhez megfelelő vizsgálati terepként szolgálhat a Magolcsay-Nagy Gábor és Pántya Bea együttműködéséből létrejött *Metanoia Park* című projekt és kiállítás, ahol a munkák műtárgyi státusza a képi és szöveges tartalmak koegzisztenciális együttthatására, a nézői-olvasói figyelem két médium közötti oszcillációjára épül.

11.10–11.40 **Szurovecz Illés** (ELTE BTK, EJC): Új típusú újságírás a magyar online sajtóban

Előadásomban azt a hipotézisemet próbálom alátámasztani, amely szerint a *444.hu* olyan formai és tartalmi specifikumokkal rendelkezik, amelyek az újságírói attitűd és önmeghatározás megváltozásával kiegészülve az oldalt a magyar online médiatér újszerű szereplőjévé teszik. Ez az új szereplő úgy változtatja meg a hírszolgáltatás kereteit, hogy elképzelésem szerint ezzel egy új típusú újságírásnak is alapot teremtet. Célom, hogy feltárjam ezen új típusú újságírás jellemzőit, és hogy bizonyítsam: valóban indokolt effajta kontextusban beszélni a témáról.

Az újságírás ezen új típusú megközelítésének pontos definiálása és kontextusba helyezése érdekében először számba veszem az internetes média formálódásának legfontosabb állomásait, valamint a blogokra és a szeriöz híroldalakra vonatkozó kutatási eredményeket. Ezt követően elvégzem a *444.hu* konkrét tartalmi és formai elemzését a forráshasználat, a stílus, az interaktivitás, a politikus-interjúk, az arculat, valamint a közösségi média dimenzióján keresztül.

A munka során többféle vizsgálati módszert alkalmaztam. Az oldal stílusbeli jellemzőinek megállapításához kvalitatív, a forráshasználat feltérképezéséhez pedig kvantitatív módszerek voltak szükségesek, míg a politikus-interjúk vizsgálatakor szintén kvalitatív szempontú összehasonlítást végeztem. Ezen kívül a *444.hu* szerkesztőségének három tagjával készítettem interjút, amelyek részletes képet adnak az oldal megalapításának háttéréről és működésmódjáról, valamint az újságírók önmeghatározásáról is, amit külön pontban vizsgálok.

Előadásomban reményeim szerint bizonyítani tudom, hogy a *444.hu* valóban olyan jelenség a magyar online sajtóban, amely egyetlen korábbi kategóriába sem helyezhető bele, ugyanakkor mindegyiktől kölcsönöz bizonyos ismertetőjegyeket.

11.40–12.10 Pusztai Beáta (ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola): „Az animációt meghaladó animáció” – Az élőszereplős japán képregény- és rajzfilm-feldolgozások „animetikus” képkomponálási stratégiái

A kortárs japán vizuális média szerkezete egy hihetetlenül feszesre fonott háléhoz hasonlatos. Ez az intermedialis adaptációs háló, amelynek két fő tengelye a képregény–rajzfilm–élőszereplős film hármasság és a tradicionális japán művészetektől a képregényen és a rajzfilmen keresztül a posztmodern hibrid médiumokig vezető virtuális „média-genealógia”, az egyes médiumok programszerű összekapcsolásával és tudatos ötvözésével jött létre, és napjainkban is folyamatosan bővül. A rendszert olyan különféle kulturális, ipari és nemzetpolitikai tényezők tartják mozgásban, mint például az eredetiségnek a „nyugatitól” eltérő felfogása, a produkciós bizottságok rendszere vagy éppen a „japánság” újraértelmezésének, egy egységes japán nemzeti öntudat megteremtésének küldetése. A médiumok ilyenén közeledésének esztétikai következménye egyrésztől újabb, „öszvér” médiumok születése, másfelől az egyes anyamédiumok stílári hasonulása egymáshoz, minek során eredendően médiumspecifikus eszközök transzmediálissá, vagyis a médiumközi hálózat összes résztvevője számára elérhetővé válnak. Míg a japán képregény a hangzó hang technológiai hiányát írott-rajzolt hangeffektusainak diverzitásával túlkompenzálja, addig a rajzfilm „képregényfilmként” egyensúlyoz grafikus és mozgóképes társmédiaai eszközhasználatá között, a két rajzolt médium élőszereplős feldolgozásai pedig médiumidegen klisék garmadáját igyekeznek saját szövetükbe beépíteni. Előadásom azt vizsgálja, milyen képkomponálási stratégiákat dolgoz ki az élőszereplős film egy grafikusabb hatás elérésére, s ezáltal, Thomas LaMarre szavaival élve, a japán rajzfilm „animetikus” és az élőszereplős film „kinematikus” világszemléletének, esztétikájának összehangolására.

12.10–13.00 *ebédszünet*

13.00–14.00 Prof. Dr. Karsai György: Műfaji határátlépések és színházi kultúrák közötti átjárások a görög és az indiai színházban (plenáris előadás)

14.00–14.15 *kávészünet*

14.15–18.00 **SZÍNHÁZTUDOMÁNY**, szekcióelnök: Dr. Darida Veronika (ELTE BTK Esztétika Tanszék, habilitált adjunktus)

14.15–14.45 **Muntag Vince** (ELTE BTK, EJC): „Az ember vagy színműíró vagy nem színműíró” – A szerzőfunkció kétféle olvasatának egymásba játsása Molnár Ferenc *Játék a kastélyban* című drámájában

Az előadás Molnár Ferenc *Játék a kastélyban* című művének két olvasatát szembesíti egymással, a főalak, Turai értelmezésén keresztül.

Az egyik a jólmegcsinált dramaturgia szerepkör-hagyományának drámatörténeti kiterjesztéseként, Bécsy Tamás nyomán morális kérdésfeltevést követ. Molnár kulcsfigurái, így Turai is, ebben az olvasattípusban klasszikus komédia-szerepkörök összevonásaként értelmezhetők. Turai esetében a kínálkozó szereptípusok a kedélyes apa, az intrikus és (Bécsy megfigyelését kiegészítve) a rezonőr. Ebben az értelmezésben Turai maga a szereplők rendszerének középpontja, abszolutizált kompetenciákkal. Az olvasás kérdése itt elsősorban az, hogy Turai működésének morális megítélésében hogyan játszhat szerepet az ironia vagy az önironia lehetősége. Létrehoz-e ez a lehetséges modalitás egy a csel sikerét megingató olvasatot?

A másik értelmezési irány a művet metateatrális allegóriaként fogja fel, egy olyan esztétikai paradigma felől, amely a szerzőséget, az előadói és a befogadói státuszt Foucault nyomán mozgó diskurzusfunkciókként gondolja el. Turai onnipotenciája innen tekintve megkérdőjelezhető. Így az válik kérdéssé, hogy a dramaturgia mely pontján rendelődik Turaihoz a kompetens szerző státusza, és mennyiben olvasható a dráma harmadik felvonása az esztétikai történésnek a szerzőségről való leválásaként.

Az előadás terjedelmi okokból a fenti interpretációknak és diszkussziójuknak csak vázlatával szolgálhat. De arra talán elég ennyi idő is, hogy bizonyos dramaturgiai konvenciók működéséről megképződjön egy szokatlan és meglepően összetett látásmód.

14.45–15.15 **Varga Kinga** (ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola): Kosztolányi a mai magyar színházi gyakorlatban: regényadaptációk színpadon

Kosztolányi Dezső tudvalevőleg érzékeny kapcsolatot ápolt a színházzal. Színikritikái máig kedvelt forrásai mind az irodalomtudomány, mind a színháztudomány művelőinek, ugyanakkor számos párbeszédben írott alkotása is akad, melyeket ha elő is adtak színpadon, nem aratott velük sikert. Élete végén kezdett bele az *Édes Anna* színpadi adaptációjába, befejezni nem tudta, ezt felesége, Harnos Ilona tette meg, premierjén – 1937-ben a Belvárosi Színházban – sem lehetett tehát ott. Meg sem ízelhette hát regényeinek azt a fajta befogadási módját, mely az elkövetkező évtizedek – főleg az 1980-as évektől napjainkig – egyik jellegzetes feldolgozási módja lett regényeinek. Mi másnak is nevezhetnénk azt a jelenséget, hogy az *Édes Annát* tizenhétszer, a *Nero, a véres költőt* négyszer, az *Aranysárkányt* és a *Pacsirtát* kétszer-kétszer vették elő színházak.

A jelenség elmúlt évekre koncentráltasága egyértelműen összefüggésben áll a Kosztolányi életművének szentelt általános érdeklődéssel, a regények kötelező olvasmány státuszával. Kérdésként fogalmazódik meg, hogy az egyes színpadra állítási kísérletek mit ragadnak meg a prózából, mennyire küzdenek meg az anyaggal, milyen

dramaturgiai megfontolásokat alkalmaznak. Látható ugyanis, hogy például az *Édes Anna*-adaptációkban egy-két kivételtől eltekintve az egyes elővételek újabb és újabb szövegkönyvet állítanak elő.

Előadásomban az irodalomtudomány és a színháztudomány közötti határátlépést vizsgálom Kosztolányi regényeinek színpadi adaptációin keresztül.

15.15–15.45 **Kintli Borbála** (ELTE BTK): Pilinszky János: *Síremlék* – közelítések a „jövő színháza” felé

Pilinszky Jánosnak 1973 februárjában megjelent második színműve: a *Síremlék*. Az ihlet forrásául egy Jutta Scherrerről készített fénykép szolgált. „*Nézzük meg a fényképet. Önöknek talán nem sokat mond: fiatal napfürdőző nő egy szőlőlugasban. Számomra bonyolult szomorúságot idézett fel, jelenlétnek és távollétnek, tragikumnak és idillnek (...) ötvözetét (...).*”

(Pilinszky János *széppróza*, szerk. Hafner Zoltán, Osiris, Bp., 2004, 251.)

A színmű problémafelvetése a Pilinszky által felismert a művészet egészét érintő válsággal – a jelenlétvesztéssel – áll szoros kapcsolatban, mely legvilágosabbá a művészeti ágak közül a színházban vált.

A válságra adott megoldások közül Pilinszky elsősorban Grotowski és Wilson színházát emeli ki. Mind a „szegény színház” eszméje és Wilson „unalmon túli” dramaturgiája – ahogy maga Pilinszky nevezi – nagy hatással volt rá. Folyóiratokban (elsősorban az Új Emberben) megjelent írásaiból kirajzolódik mindemellett egy sajátos színházfelfogás – a szakrális színház koncepciója, melynek kifejezőmódját *drame immobile*-nek, mozdulatlan drámának nevezi.

„*»A színház eleve szakrális művészet, mivel csakis a transzcendens utalás képes annak is, ami a színpadon történik, s annak is, amire a színpad utal megadni a jelenlét igazságát.«*”

„*(...) mozdulatlan, vagyis tökéletes, vagyis teljes. (Gondoljunk (...) a szentmisére, hol a liturgia véghetetlenül csendes, csillagokra emlékeztető mozgása »jeleníti meg« a hajdani véres eseménysort.)*”

(Pilinszky János, *Szakrális színház?* = Uő., Szög és olaj, szerk. Jelenits István, Vigília, Bp., 1982, 189–192.)

Egy lehetséges útként jelentkezik a cikkekben található elméleti megközelítések felől értelmezni a színműveket. A kísérlet mindkét oldal számára eredményekkel szolgálhat. Az elméletből való kiindulás segítheti a színmű megértését, egyúttal a dráma vizsgálatával Pilinszky színházesztetikájának teljesebb képét kaphatjuk, hiszen írásaiban nem kívánt kidolgozott elméletet adni, „*Oratorikus forma*”? c. cikkében „*széreny sejtelennek*” nevezi korábban vázolt felvetéseit.

15.45–16.15 **Solt Róbert** (SZFE Doktori Iskola): Elit és populáris kultúra párbeszéde – Lehár Ferenc nem kanonizált operettjei

Előadásomban Lehár Ferenc néhány, a játsszási hagyomány részét nem képező operettjének librettóját elemzem. Céлом egyrészt a dramaturgiai és műfaj történeti analízis, mellyel azt igyekszem bemutatni, hogy az operett, ez a többnyire kevésbé értékelt – és a tudományosság körében kevésbé is ismert – tömegkulturális műfaj jóval változatosabb és összetettebb képet mutat annál, mint ami a művelt köztudatban elterjedt róla. Másrészt, ezzel egyidejűleg, illetve ezzel összefüggésben az a célom, hogy rávilágítsak bizonyos, néha nem könnyen felismerhető, máskor teljesen direkt, egyértelmű és egészen konkrétan is – motivikus szinten, történetmesélésben, fordulatokban, karakterekben – kimutatható hatásokra, elemekre, amelyekben az úgynevezett magaskultúra remekműveire ismerhetünk rá. Szándékom továbbá, hogy az elit és a populáris között feltárt összefüggéseket, átjárásokat is elemzés alá vessem. Megvizsgálom, hogy milyen lehetőségei és módzatai vannak a magaskultúra felhasználásának,

beszüremkedésének e hosszú évtizedekig legnépszerűbb szórakoztató színházi tömegkulturális műfaj, az operett esetében, és miféle párbeszédbe kezdenek ezek a különböző kulturális regiszterbe tartozó szövegek, milyen viszony jöhet létre közöttük és mit árulnak el egymásról. Ezeken túl azt is elemzem, hogy milyen hatást tud kiváltani a befogadóban, ha egy másik, alacsonyabb kulturális kontextusban találkozunk újra egy magaskultúrához tartozó műből származó idézettel.

Előadásomban a fenti témákat Lehár Ferenc operettjeinek librettóiból vett példák segítségével fejtem ki, így végső soron annak a kérdésnek a megválaszolásához is közelebb kerülhetünk remélhetőleg, hogy Lehár esetében miért vissza-visszatérő probléma – saját maga, az egykorú befogadás és az utókor számára is – a műfaji besorolás.

16.15–16.30 *kávészünet*

16.30–17.00 **Bagdi Sára** (ELTE BTK): Egyszerű, mint Giotto – Hevesi Sándor Eleonora Duse-ról

Eleonora Duse (1858-1924) a századelő egyik legsikeresebb színésze. Az olasz verista iskolából érkezett, minimális sminkben lépett színpadra, egyszerű és természetes dikcióval adta elő szerepeit. Az 1890-es években rendszeresen fellépett Budapesten, a kritika, Alexander Bernát, Márkus László és Hevesi Sándor is rajongott a játékáért, Duse külföldi recepciójával összhangban elsősorban előadásmódjának egyszerűségét dicsérték.

Hevesi 1908-ban, miután elhagyta a Thália Társaságot, a három év tapasztalatait felhasználva megírta *A színjátszás művészetét*, melynek záró fejezetében külön kitér Duse-ra. Hevesi recepciója ugyan sok szempontból egyezik kortársaiéval, de a naturalista vagy realista jelzőt nem tartja elégségesnek Duse-val kapcsolatba, és új fogalmat használ, a klasszikai stílust. Nem indokolja, miért volt szükség egy új kategória bevezetésére, és miért veti el úgy a „realista”, mint az 1904-es tanulmányában Duse játékára alkalmazott „szimbolikus” jelzőt.

Támpontot a szöveg megértéséhez a klasszikus fogalmának tágabb vizsgálata adhat, melyről kiterjedt diskurzus folytatódik a korban. Nietzsche-t követve egyre többen igyekeznek klasszicizmus elavult recepciójáról leválasztani és felülvizsgálni az antik görög művészetet. Az antik világot és vele együtt az olasz reneszánszt már nem a gondolkodó művész, hanem önlevű, ösztönös alkotók korszakaként gondolják el. Hevesi maga is bekapcsolódik ebbe a diskurzusba és 1905-ben *Új görög renaissance* címmel közöl esszé-sorozatot a Magyar szemlében. Nem tesz mást, mint összefoglalja Walter Pater két görög tárgyú tanulmányát, majd saját, már nem csak a képzőművészetekre érvényes, hanem őszművészeti programot szervez belőle.

Ezt a szöveget tekintve, a klasszikai stílus bevezetése már inkább tűnik egy tudatos lépésnek, mely lehetővé teszi Hevesinek, hogy távol maradva Antoine naturalizmusától és a gyanakvással szemlélt kortárs szimbolista kezdeményezésektől, szabadon minden kényszerítő kategóriától, Duse játékát saját programjába integráltan mutassa be.

17.00–17.30 **Varga Nóra** (ELTE BTK, EJC): „Antidramák! Miket ki nem találunk...” avagy az Állami Bábszínház *Tárgyak és Emberek* című előadása

Előadásomban, egy több éves kutatás folytatásaként az Állami Bábszínház Kísérleti Stúdiójának harmadik darabját, a *Tárgyak és embereket* szeretném bemutatni, különösen nagy hangsúlyt fektetve a produkció progresszív elemeire, illetve a Kísérleti Stúdió többi előadásával való kapcsolatára.

A Szilágyi Dezső igazgató neve által fémjelzett periódus (1958-1992) az Állami Bábszínház történetében kiemelkedő pozíciót foglal el, ennek egyik oka az 1950-es években beindított Kísérleti Stúdió, amely nemcsak hogy az elsők között mutatott be avantgárd színdarabokat Magyarországon, de felnőtteknek szánt, igényes bábelőadásokat kínált. Ahogyan Passuth Krisztina fogalmazott egyik tanulmányában a Bábszínház a korban való kulturális szerepéről: „egyike Pest legmodernebb színházainak. Pontosabban: az egyetlen avantgarde színház.” Az 1975-ös *Tárgyak és emberek* az előző két előadás (*Bábuk és emberek* 1965., *Bábuk és emberek II.* 1972.) nyomdokaiba lépve több, pontosan hat rövid bábdarabot foglalt magába, melyeknek mindegyike különböző kísérleti technikával került színpadra. Balázs Béla *A könnyű ember* című a városligeti kifigurázó, „bolondos bábjátéka” a művészi bábjáték mellett foglalt állást, Buzzati *Crescendójában* mesteri szintre fejlesztették az árnyjátékot. A *Székhistória* című művet Szilágyi maga írta Schaár Erzsébet szobor-sorozatára, a kortárs képzőművészet erős jelenlétét bizonyítja a Cseppek című abszurd komédia, melynek a díszlet- és jelmeztervét a neves festőművész, Ország Lili tervezte, Mrožek *Strip-tease* című abszurd darabját felújították és bemutatták az Urbán Gyula által átdolgozott Mozart művet, a *Kis semmiségeket*.

Kutatásom során ezeket az előadásokat vizsgálom, hangsúlyozva az Állami Bábszínházban és a korabeli magyar kulturális életben betöltött szerepüket.

17.30–18.00 **Róbert Júlia** (SZFE Doktori Iskola): Színház mint társadalomtudományi kutatás

Előadásom elején két olyan színházi előadás létrejöttéről számolok be – esettanulmányként kezelve őket –, amelyekben dramaturgként dolgoztam, és amelyek egy-egy társadalomkutatóval szoros együttműködésben készültek.

Az egyik előadás a Káva Kulturális Műhely és az Anblokk Egyesület által létrehozott *Elveszettek* című komplex színházi nevelési előadás, amely a társadalmi aktivitás és passzivitás kérdéskörét vizsgálja két színész-drámatanár és hat hátrányos helyzetű roma fiatal közreműködésével.

A másik előadás a *Szociopóly* című színházi társasjáték, amely mélyszegénységben élők egy hónapját modellezi a Szeptnyik-Mentőcsónak és Gyere Egyesület közös előadásaként.

A két projekt közös vonása, hogy a programindító alapötlet mindkét esetben szociológusoktól származik, akik aktívan végig is kísérték a próbafolyamatot.

Az előadás második részében azokra a kérdésekre keresem a választ, hogy az ilyen jellegű projektekben mi a színház és mi a társadalomtudomány viszonya? Hol ér véget a tudomány és hol kezdődik a művészet? Meddig kell a valósághoz hűnek lenni egy művészeti produktum elkészítésekor? Hogyan tudnak művészek és társadalomkutatók jól és hatékonyan együtt dolgozni? Van-e olyan határ, amit egyik vagy másik szakember nem léphet át? Felülírhatja-e a színház a kutatói célokat?

Minthogy a színház maga is kutatás, és a bennünket körülvevő világra reflektál vagy kérdez rá, jogosnak és gyümölcsözőnek tűnik a színházi szakemberek és társadalomtudósok együttműködése, ám ez a gyakorlatban (legalábbis az én tapasztalataim szerint) korántsem ennyire egyszerű. Előadásom befejező részében, összegzőként erről a problémáról szeretnék néhány gondolatot megfogalmazni.

9.00–12.15 **A KULTÚRA INTÉZMÉNYEI**, szekcióelnök: Prof. Dr. Kulcsár-Szabó Zoltán (ELTE BTK Összehasonlító Irodalom- és Kultúratudományi Tanszék, egyetemi tanár)

9.00–9.30 **Nagy Dániel** (ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola): Végtelen dallam az operában és a regényben – Wagner és Proust „zenei prózája”

Szinte már közhelynek számít, hogy az elmúlt kétszáz év talán legnagyobb látnoki erővel megáldott figurájaként a művészetek terén, Richard Wagner korántsem csupán a zenetörténet későbbi menetére gyakorolt alapvető hatást. Ez nem is meglepő belegondolva, hogy művészetének számos újdonsága alapvetően intermediális eredetű, nem pedig „abszolút zenei” jelenség. A német mester mind elméleti írásaiban, mind alkotói gyakorlatában előszeretettel alkalmaz intermediális eljárásokat, a sokat idézett és vitatott Gesamtkunstwerk fogalmán túl is.

Az egyik legérdekesebb ezek közül a zenei frázis-struktúra szintaxisának „zenei prózaként” való meghatározása. Ennek legkézenfekvőbb interpretációja, hogy Wagner zenéje szakít a klasszikus, „periódus-alapú” építkezéssel, és egy teljesen újfajta zenei szintaxist teremt. A Lohengrin (bem. 1850) után komponált művekben a zene a klasszikából örökölt alapvetően szimmetrikus és zárt struktúráknál egyértelműen szabadabb, irregulárisabb és nyitottabb frázis-struktúrát követ – vagyis szabad „prózában” íródik a szigorú „versszerű” forma helyett.

Mivel Wagner muzsikájának prózaszerű textúrája egyértelműnek tűnik, kézenfekvő műveit összevetni olyan írókéval, akik rajongtak a művészetért – közülük kétségtelenül Marcel Proust az egyik legjelentősebb. Kettejük művészi nyelvezetének esetleges hasonlóságában ugyanakkor nem csupán Wagner zenéjének „próza” jellege, hanem legalább annyira Proust prózájának „zeneisége” is fontos szerepet játszik. Néha egészen úgy tűnik, mintha Proust narrációjának szintaxisa valamilyen módon Wagnernek a „végtelen dallamról” (unendliche Melodie) alkotott teóriáját követné. Előadásomban *Az eltűnt idő nyomában* példáján keresztül kísérlem meg felvázolni, milyen hatást gyakorolhatott Wagner művészete zene és szó viszonyára a 20. század első évtizedeiben.

9.30–10.00 **Halmi Annamária**: A fordítás paradoxonja. A fordítás nélkülözhetetlenségéről és lehetetlenségéről

A nyelvek közötti határátlépés, vagyis a fordítás nem csupán az irodalmisághoz hozzátartozó alapvető szükségszerűség, hanem egész világtapasztalatunkat, világban létünket meghatározó jelenség – a szó szerinti nyelvviségből indulva a különböző kultúrák és korok közötti fordításig, amelybe a mindkettőt ötvöző irodalmi fordítás is beletartozik. Az irodalmi fordítás kettős természetű, hiszen egyfelől nélkülözhetetlen a különböző (nyelvű) irodalmak közötti átjárás megképzéséhez, s ezáltal egy világirodalmi kánon megteremtéséhez és fenntartásához, azonban voltaképpen egy beteljesíthetetlen, mindenkoron töredékes, ezáltal megvalósíthatatlan folyamat marad. Mindez abból adódik, hogy a nyelvek párbeszéde, vagyis a tulajdonképpeni fordítási művelet során elkerülhetetlenek bizonyos kompromisszumok (kihagyások, hozzátoldások, újraértelmezések), amelyek meggátolják a forrásmű és a fordított mű egyezését – így maga a fordítás legitimitása, helyessége válik megkérdőjelezhetővé, hiszen a két szöveg óhatatlanul is különbözik egymástól. Előadásomban ezzel a felvázolt kettősséggel foglalkozom: a fordítás

nélkülözhetetlenségének és lehetetlenségének dichotómiájával, főképpen arra a kérdésre keresve a választ, miben is áll ez a lehetetlenség, teoretikus és szépirodalmi példák bemutatásával egyaránt – többek között Jacques Derrida, Jorge Luis Borges, Paul Ricœur és Hans-Georg Gadamer munkáira támaszkodva. Mindemellett röviden kitérek a fordítás mint kultúrák közötti átvitel szerepére, jelentőségére, s természetesen arra is, hogy ezek az interkulturális műveletek miféle akadályokba, „lehetetlenségekbe” ütközhetnek.

10.00–10.30 **Ondrejčák Eszter** (ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola): Anton Straka műfordításai (Móricz Zsigmond: *Légy jó mindhalálig*)

A szlovák nemzetiségű Anton Straka a két világháború között volt csehszlovák kultúrattasé Magyarországon. 10 éves budapesti tevékenysége alatt megszervezte meg az ún. péntek estéket, melyen jeles magyar, cseh és szlovák írókat látott vendégül, többek közt József Attilát, Szabó Lőrincet is. Ennek a cseh/szlovák-magyar közeledésnek lett az eredménye a Straka szerkesztette *Cseh és szlovák költők antológiája* című könyv.

Straka kultúraszervező tevékenysége mellett műfordítói tevékenysége is igen jelentős. Műfordításai közül kiemelkednek az Ady Endre versfordítások, melyeket kötetbe rendezve szeretett volna kiadni.

Az előadáson a prágai családi hagyatékban maradt források segítségével szeretnék beszámolni Straka műfordítói munkásságáról, Móricz Zsigmond *Légy jó mindhalálig* című könyvének műfordítására koncentrálva.

Az előadás anyaga a budapesti Szabó Lőrinc Könyvtárban talált könyvbejegyzésekre, levelekre, az MTA Könyvtárában és a PIM-ben található forrásokra, illetve a feldolgozatlan prágai Straka-hagyatékra épül, s eredeti szövegforrások bemutatását tartalmazza.

10.30–10.45 *kávészünet*

10.45–11.15 **Cseppentő Krisztina** (KRE BTK): Német áthallások a magyar irodalomtörténetben – egy recepció margójára

Ludwig Uhland, a sváb romantika kiemelkedő alakja az 1830-as években mintegy másfél évtizedre a magyarországi költők meghatározó külföldi mintájává vált a nemzeti nyelv és hagyományok felfedezésének időszakában. A kor szerzői számára természetes volt, hogy az aktuális Nyugat-európai irodalmi irányzatokkal tisztában legyenek, azok anyagát maguk is tematizálták, így Uhland befogadásában is számos kortárs szerző vett részt, úgy mint Beöthy Zsigmond, Kerényi Frigyes, Garay János. Az is megfigyelhető, hogy a kor első rangú költőinek műveiben is visszaköszönnek az Uhland életművéből ismerős témák, motívumok, stílusjegyek. A befogadás azonban nem tekinthető pusztán másolásnak, ahogyan arról a kor számos kritikus publikációja és elemzése, a létrejött magyar művek eredetisége tanúskodik.

Előadásomban igyekszem bemutatni, hogy a kortárs irodalom fejlődésével párhuzamosan hogyan változott a recepció, a magyar és a német kultúra találkozási pontján létrejött szellemi kapcsolatra való nyitottság. Az irodalmi szövegekben tematizált értékek koncepciójának bevonásával keresem a választ arra a kérdésre, hogy Uhland lírájának vajon mely elemei azok, melyek a forradalom előtti időszakban széles körű fogadtatáshoz hozzájárultak, s hogy ezekkel mennyiben gazdagodott a magyar irodalom.

11.15–11.45 **Tóth Tünde** (SZTE Irodalomtudományi Doktori Iskola): Irodalomszemlélet-változás a *Csillag* című folyóirat első éveiben

A *Csillag* az 1947-es első megjelenése után, a diktatúra kiépülésével egyidejűleg, rövid idő alatt az ország vezető irodalmi folyóiratává vált. Előadásomban a lap indulását, Németh Andor főszerkesztése alatti első éveket vizsgálom az irodalomszemléleti változások szerint.

Véleményem szerint az irodalomszemlélet változásait, okait és következményeit a szerint érdemes vizsgálni a diktatúrában, hogy az időszak műbírálatait, irodalomtörténeti írásait, kultúrpolitikai cikkeit, szépirodalmi alkotásait és egyéb cselekvéseket-eseményeket (szerkesztőváltás, díjkiosztás, pályázatírás) egyaránt tudatos, szabályozott és ellenőrzött mechanizmusok részeinek fogjuk fel.

Az előadás célja áttekinteni, hogy a diktatúra mi alapján és hogyan határozta meg az irodalom funkcióját, eszköztárát, tartalmát, mindez hogyan befolyásolta a kultúrpolitikai, társadalmi és esztétikai kérdések egymásra hatását, hogyan legitimálta az új kánonteremtő törekvéseket és mindezt miként reprezentálja a *Csillag*. Vagyis a folyóirat első lapszámaitól az első szerkesztőségváltásig kísérem figyelemmel, hogy a párt milyen módon jelöli ki a hivatalos pártálláspont keretein belül az irodalmi diskurzus mozgásterét.

11.45–12.15 **Gryllus Samu** (SZFE Doktori Iskola): A multidiszciplináris közösségi alkotás gyakorlata – Soundpainting az IKultLab programján

A Soundpainting egy 40 éve fejlődő jelnyelv, mely lehetőséget teremt zenészeknek, színészeknek, táncosoknak, képzőművészeknek vagy más, tetszőleges összetételű közösségnek a kollektív alkotásra. A közösséget egy vagy több vezető (soundpainter) kézjelekkel irányítja, így hozva létre ún. valós-idejű kompozíciókat (real-time compositions). A kézjelek pontos jelentéssel bírnak, értelmezésük nem intuitív, viszont mindaz, amit a jelek nem kötnek meg, az előadók szabad döntése alapján változhat. Az eseményeket strukturáló vezető felelőssége, hogy egy-egy résztvevőnek mennyi szabadságot biztosít az alkotásban. A kézjelek rendkívül praktikusak, a nyelv szórendje könnyen elsajátítható. A jelek többségére minden akadémiai diszciplínán belül értelmezhető így a vezető elhatározásán illetve esztétikai preferenciáin múlik a létrejövő kompozíció multidiszciplinaritásának minősége. Ugyanakkor a kézjelek alkalmasak arra, hogy összekössék és átjárhatóvá tegyék a különböző műfajokat, hiszen a jelek által meghatározott keretek például kérhetnek minden előadót, hogy csak mozdulattal, beszéddel vagy akár énekléssel reagáljanak. Így egyszerű struktúrákban hozhatóak létre olyan helyzetek, melyben az előadók eredeti műfajuktól különböző eszközöket használnak az alkotás során.

Az IKult, vagy teljes nevén az International Kulturplattform egy bécsi székhelyű művészcsoporthoz tartozik. Tagjai között zenészek, színészek, képzőművészek, művészetpedagógusok egyaránt megtalálhatóak. 2014 nyarán IKultLab néven új szemléletű kreatív nyári tábor szerveztek, melyre mint soundpainting oktató én is meghívást kaptam, hogy a jelnyelv segítségével multidiszciplináris kompozíciókat hozzak létre a résztvevőkkel. Öt pedagógus, meghívott művészek illetve különböző művészeti iskolák fiataljai voltak jelen az ausztriai Finstergrünben található egykori Szapáry várban egy hétig.

Előadásomban a Soundpainting multidiszciplináris gyakorlatát illetve a valós idejű kompozíció létrehozásának esztétikáját mutatom be, kiegészítve előadásomat a Finstergrün várban szerzett tapasztalatokkal.

12.15–13.15 *ebédszünet*

13.15–17.30 **IRODALOM ÉS ELMÉLET**, szekcióelnök: Dr. Molnár Gábor Tamás (ELTE BTK, Összehasonlító Irodalom- és Kultúratudományi Tanszék, egyetemi adjunktus)

13.15–13.45 **Sebestyén Ádám** (ELTE BTK, EJC): A Hunyadiak genealógiája Antonio Bonfini és Heltai Gáspár történeti műveiben

Előadásom témája Antonio Bonfini és Heltai Gáspár Hunyadi-genealógiájának összehasonlítása. Bonfini hatalmas történeti munkája, *A magyar történelem tízedei* (*Rerum Ungaricum decades*) a humanista történetírás reprezentatív darabja: Thuróczy János 1488-ban megjelent *Magyar krónikáját* alapul vevő, ugyanakkor annál korszerűbb, a humanista stílus követelményeinek megfelelő alkotás.

Heltai Gáspár krónikatervezete monumentalitását tekintve Bonfini művével rokon: az első két kötet az 1526 előtti, illetve utáni magyar történelem eseményeit hivatott elbeszélni, míg a harmadik egy magyar nyelvű világkrónika lett volna. Heltai 1574-ben bekövetkezett halála miatt a két utolsó kötet nem készült el, az első viszont, a *Krónika az magyaroknak dolgairól* 1575-ben megjelent Kolozsvárott. Heltai legfőbb forrásai az 1568-ban Zsámboky János által kiadott, teljes egészében hozzáférhető Bonfini-féle szöveg, illetve a saját maga szerkesztette *Cancionale*, a magyar históriás énekeket tartalmazó gyűjtemény.

Elemzésem középpontjában a Hunyadi Mátyás származásával foglalkozó szövegrészek állnak, ezen a ponton ugyanis a 16. századi átdolgozás jelentős mértékben megváltoztatja Bonfini elképzeléseit. Előadásom arra igyekszik rámutatni, milyen alternatívát mutat fel a humanista szellemű római eredetet elutasító Heltai, milyen motívumok találhatók meg mindkét szerzőnél, valamint hogyan viszonyul a Hunyadi-genealógia Bonfini és Heltai történelemszemléletéhez.

13.45–14.15 **Kaposi Krisztina** (ELTE BTK): Kölcsönhatás, újraírás és kulturális egymásra rétegződés: a *Névtelen Comico-Tragoedia* és a kora újkori európai irodalom Lázár-drámái

Előadásomban a *Névtelen Comico-Tragoedia* és a kora újkori európai irodalom Lázár-drámái közötti kapcsolatot vizsgálom.

A névtelen szerzőtől származó magyar korabarrokk dráma látszólag társtalan alkotás a régi magyarországi irodalomban. A darab hazai kontextusát az eddigi kutatás nem tudta egyértelműen meghatározni, s olyan idegen nyelvű alkotást sem sikerült azonosítani, amely a *Comico-Tragoedia* forrásaként szolgálhatott volna. Binder Jenő a darab külföldi párhuzamai után az európai irodalom 16–17. századi Lázár-parabolái között kutatott, kielégítő eredményre azonban nem jutott. Vizsgálódásai óta több, mint száz év telt el, s ez indokoltá teszi a téma ismételt tanulmányozását, a szakirodalom újabb meglátásainak bevonásával (l. S. L. Wailes angol nyelvű monográfiáját).

A *Comico-Tragoedia* forrását/forrásait, vagy legalábbis megfelelő irodalmi kontextusát keresve valószínűnek látszik, hogy a 2. scéna mintáját valamelyik kora újkori Lázár-parabola szolgáltathatta. A *Comico-Tragoedia* Lázár-jelenetéhez ugyanis egyértelműen hozzárendelhetők a drámakör európai képviselői, annak előzményei, valamint még más kapcsolódó Gazdag-Szegény költemények is: ezek a kora újkori Gazdag-Lázár tematikájú alkotások a *Comico-Tragoediának* tartalmilag és műfajilag is fontos előképei, párhuzamai.

Célom, hogy ezeknek az alkotásoknak az áttekintése során rámutassak a drámakör német és latin nyelvű tagjai között fennálló irodalmi kölcsönhatásokra, a konkrét átvételekre, újraírásokra vagy épp a szabadabb

mintakövetés megnyilvánulására; valamint, hogy egy alapos filológiai-textológiai elemzés során a téma kulturális egymásra rétegződése mellett feltárjam azokat a tartalmi, motivikus és nyelvi-stilisztikai sajátosságokat is, amelyek a magyar *Comico-Tragoediá*ban is megtalálhatók, s európai minta hatására formálódhattak.

14.15–14.45 **Szatmári Áron** (PTE BTK, Kerényi Károly Szakkollégium): Rontás vagy javítás? – Szövegagyományozódás a Bogáti-korpuszban

A magyar szakirodalomban több ma is sokat hivatkozott tanulmány foglalkozik teoretikusan a szövegagyományozódás és a szöveghiba kérdésével. Előadásom esettanulmány, melynek célja, hogy egy sok szempontból nagyon is egyedi korpuszon, Bogáti Fazakas Miklós zsoltárain keresztül mutasson be egy lehetséges hibafogalmat, mely reményeim szerint árnyalni tudja az erről folyó elméleti vitát.

A zsoltárok nagy része kéziratokban terjedt, és soha nem érték meg a nyomtatottságot. Ezen szövegek másolásának jellemző mozzanata a javítás: a legtöbb másoló célja egy integráns, az adott közönség számára befogadható szöveg létrehozása. Ha az így keletkező változásokat a hagyományos módszerrel a feltételezett eredeti szöveghez mérjük, nem érthetjük meg a szöveg másolójának aktuális szándékait, aki tipikusan nem a szerzői változatból, hanem egy előtte lévő szövegállapotból dolgozik. Ráadásul az ilyen típusú másolás mellett nem csak megnövekszik, hanem akár valószínűvé válik a horizontális variánsok létrejötte, tehát a lachmannianus vizsgálódással könnyen a Vadai István által emlegetett anomáliába ütközünk.

Azok a szövegek, amelyek a korban megjelentek nyomtatásban, tehát bekerültek az istentiszteleti úzusba, ismertségük, énekeltségük révén hatással lesznek a másolásra, variánsaik felbukkannak a kéziratokban is. Ám több jel is arra mutat, hogy itt nem a nyomtatott szöveg, hanem az emlékezet van közvetlen hatással a másolóra, tehát valamiféle a szóbeli hagyományozódáshoz hasonló jelenség érvényesül, ha nem is nagymértékben.

Előadásomban ezek alapján egy új megközelítésű szövegfogalmat rajzolok fel, amely komplexebb módon tudja kezelni a szerző és másoló, valamint az általuk végzett tevékenység közti különbséget.

14.45–15.15 **Kanizsai Ágnes** (SZTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola): A lovagvilág mint ironikus keret a (poszt)modern regényben

A lovagvilág mint keret felhasználása különféle elméletek, ideológiai konfliktusok, illetve az aktuális társadalmi és/vagy politikai problémák tolmácsolására több XX. századi angol szövegben is megjelenik. Az Artúr-mondakört alapul felhasználó modern írások nem csak követik a középkori szövegeket, hanem módosítják is őket: reflektálnak rájuk, tovább-, illetve felülírják őket. Ez megnyilvánul többek között a szereplők újraírásában, „feldúsításában”, bizonyos szövegrész(let)ek hozzáadásában, kihagyásában, valamint a románcokban előforduló témákkal (szerelem, harc, örület, grál) kapcsolatos hangsúlyok áthelyezésében, újraértelmezésében. Előadásomban Sir Thomas Malory és T. H. White szövege mellett Mark Twain és Donald Barthelme írásainak értelmezésére és összehasonlító elemzésére fektetnék hangsúlyt. E szövegek nem csak az Artúr-mondakör lovagvilágát használják fel (ironikus) keretként, hanem tematizálják is azokat a pontokat, melyeket előadásom alapjául választottam. A kortárs elméletek felől is meglehetősen jó értelmezési lehetőséget nyújtanak ezek a szövegek: nem csak az újraírt szereplők, románcbéli témák vagy a nyelvjáték adnak erre alkalmat, hanem mellettük az anakronizmus is további értelmezési rétegekkel bővíti a vizsgálódási lehetőségeket. Előadásomban a test, a hatalom, az erőszak, a lovagi küzdelem és a háború témáját, valamint a lovagok és a király funkcióját vizsgálom a fenti három író szövegeiben.

15.30–16.00 **Melhardt Gergő** (ELTE BTK, EJC): A megértés kudarca – Füst Milán: *A feleségem története*

Füst Milán szépprózai életműve az utóbbi időkben, főként születésének 2013-ban ünnepelt 125. évfordulója kapcsán ismét az érdeklődés előterébe került. Előadásomban Füst „nagyregényének,” az 1941-ben megjelent *A feleségem története*nek egy, az eddigi szakirodalom által nem kimerítően vizsgált aspektusát: az én-elbeszélés módjait és következményeit igyekszem bemutatni. Gondolatmenetem kiindulópontja az, hogy a regény narrátora, Störr kapitány a megbízhatatlan elbeszélő terminusával írható le. A számtalan autoreflexív és metafikatív szöveg hely vizsgálata során narratológiai szempontokat figyelembe véve igyekszem bemutatni, miként hozza létre Störr a regény szövegét és hogy ez a szöveg – az elbeszélés mód különösége folytán – milyen nehézségek elé állítja az olvasót. Kezdve az elbeszélő idő és az elbeszélés idejének (ezzel együtt az elbeszélő-énnek és az elbeszél-énnek) folyamatos egymásba csúsztatásától a szövegek, feljegyzések újrahasznosításán és a mindent átható keserű ironián át a kiemelten fontos, mert reflektált elbeszélői bizonytalanságig. Ez utóbbi azért is fontos, mert olvasatomban a regényszöveg előrehaladtával az olvasó az elbeszélővel párhuzamosan éli át a bizonyosság–bizonytalanság skála legkülönbözőbb pontjait.

Többek között az imént felsorolt elemeivel éri el a regény – és ez volna előadásom legfőbb hipotézise –, hogy alapvetően mint a megértés lehetetlenségét állító és azzal szembenező szöveggé tekinthessünk rá.

16.00–16.30 **Pipicz Andrea** (ELTE BTK, EJC): Hajas Tibor munkássága a magyar neoavantgárd irodalomban

Neoavantgárd, aktuális avantgárd, posztavantgárd. Ennek a sokáig elhallgattatott, kirekesztett irodalmi iránynak máig nincs bevett, általánosan alkalmazható megnevezése. Míg az első, az előadásban általam is használt kifejezést Forgács Éva elsősorban a 60-70-es évek időszakára vonatkoztatta, Bohár András és L. Simon László ugyanerre az aktuális avantgárd jelzőt használja. A nyolcvanas évektől megjelent alkotásokra viszont sokszor a posztavantgárd kifejezést használták a korszak irodalomtörténeti és -elméleti feldolgozása során.

Ennek a sok vitát kiváltó irányzatnak a magyar irodalomban betöltött szerepéről sem született még egységes megállapodás. Deréky Pál állítása szerint „a neoavantgárd régebbi irodalom a későmodernségbe ágyazva átmenetet képez a posztmodern felé.” Ebben a posztmodernség előtti átmenetben alkotott Hajas Tibor, a neoavantgárd egyik emblematikus képviselője. Műveiben erőteljesen megfigyelhető, a már Erdély Miklós *Montázs-éhség* című tanulmányában is fontos szerephez jutó montázstechnikának átemelése a költészetbe, ahogyan „mint egy megvadult vágó, az időrendi sorrendet összerabdálja és valamilyen lazán ötletszerűséggel egymás mellé ragasztja.”

Előadásomban Hajas Tibor munkásságát vizsgálom, kiemelten a töredékes, valamint lírai, prózai alkotásaiban, önéletrajzi jellegű szövegeiben megjelenő nemcsak műfajok, hanem műnemek, sőt, eltérő művészeti ágak között létrejövő átjárásokat, összemosásokat.

16.30–17.00 **Rédey János** (ELTE BTK, EJC): A politika mint esztétikai instancia művek befogadásában

Előadásommal ismét a politika és a művészet viszonyának kérdéséhez szeretnék kapcsolódni. Ám ezúttal korábbi dolgozatom elmaradt műelemző részét igyekszem tető alá hozni. Azaz a három évvel ezelőtti, az *ÉS* hasábjain *A magyar politikai költészetéről* címen 2011 ősze és 2012 tavasza között lezajlott vita nyomán napvilágot látott szövegeknek a tárgyalásba való bevonásával.

Az akkori vita egyfelől számon kérte az írókon és magukon az irodalmi produktumokon a politikai tartalmú műveket, politikus verseket, másfelől pedig megpróbált okokat keresni arra, hogy miért szorul ki a politikum az aktuális irodalmi kánonok köréből. Az ily módon „posztmodern elefántcsonttorony”-nak aposztrofált kánonképzés némiképp a Petőfi–Ady–József Attila hármastradíciójához mint a hazai irodalomban, ezen belül hangsúlyosan a költészetben kialakult ún. fősdorhoz viszonyítva a közéleti megszólalásmódoktól elzárkózásra törekedvén kirekesztőnek, és az esztétikai tapasztalatot politikai tartalommal felváltó művekkel szemben megbélyegzőnek bizonyult.

Mindenesetre a számonkért művekre szorítkozva – hogy politikai vonatkozású versek akkor és azóta is folyamatosan íródnak, mi sem bizonyítja jobban, mint a könyvhétre megjelenő *Édes hazám* c. Bárány Tibor szerkesztette/válogatta antológia, amelyet tekinthetünk úgy is, mint az erre a vitára adott reakciót.

Ez alkalommal annak a lehetőségét szeretném körüljárni, hogy például a kötet verseihez is hasonló politikai-közösségi-társadalmi vonatkozású megszólalást tartalmazó szövegeket hogyan lehet vizsgálni, illetve hogy elemzésüknek milyen feltételei vannak. Eleve: a politikum milyen szintjei számítanak már kezdettől fogva adottnak akkor, amikor szövegek interpretációjáról beszélünk? Beszélhetünk-e interpretációról egyáltalán anélkül, hogy ne beszéljünk művészet és politika szerves (akár) egységéről?

17.00–17.30 **Varga Kitti** (ELTE BTK, EJC): A táltos alakváltozása

Előadásomban a magyar népmesék hiedelemvilágának áthagyományozódását vizsgálom a kortárs műmesékben. Ehhez először a magyar népmesékben megjelenő samanisztikus elemeket, főleg a táltos alakját, a népmesékben betöltött szerepeit vizsgálom két népmesén keresztül (*Febérlőfia* és *Az égig érő fa*), majd ezt követően Böszörményi Gyula *Álomfogó-sorozatán* mutatom be, hogyan örökítődnek át ezek az elemek, s változik meg a narráció a kortárs műmesékben.

Sajnos manapság egyre kevesebb gyermek(nek) olvas(nak fel) magyar népmeséket, ami azért jelenthet problémát, mert e történetek által hagyományozódnak át (észrevétlenül is) a magyar kultúra ősi elemei. Ugyan a korai találkozás miatt ismereteink a későbbiekben sematizálódnak, s felnőve nem is sejtjük, milyen sok elemét ismerjük ennek a hiedelemvilágnak, mégis kultúránk fontos alapköveit képezik. Azonban a népmesék elhagyásával ezek az ismeretek kimaradnak. Ezért tartom fontosnak, hogy létrejött egy olyan mű, ami ugyan egy idősebb korosztályt szólít meg, ám ugyanezeket az elemeket tartalmazza immár aktualizálva, a 20. századi környezetre reflektálva.